International Accountability Platform for Belarus

11-Ы СПРАВАЗДАЧА АБ ХОДЗЕ РАБОТЫ — РЭЗЮМЭ

1 красавіка – 30 верасня 2026 года

A. СІТУАЦЫЯ З ПРАВАМІ ЧАЛАВЕКА Ў БЕЛАРУСІ

Падчас справаздачнага перыяду (красавік-верасень 2026 года) у Беларусі працягваўся палітычна матываваны крымінальны пераслед, злоўжыванні заканадаўствам па барацьбе з экстрэмізмам і тэрарызмам, пераслед былых зняволеных пасля вызвалення, а таксама транснацыянальныя рэпрэсіі. Нягледзячы на памілаванне і вызваленне 67 зняволеных, асуджаных па палітычна матываваных крымінальных справах, працягваўся палітычна матываваны пераслед і прымяненне абмежавальных мер.

Палітычна матываваны крымінальны пераслед

- Па стане на 26 верасня 2026 г. Праваабарончы цэнтр "Вясна" зафіксаваў 8 773 абвінаваўчых прысуды па палітычна матываваных крымінальных справах з траўня 2020 года.
- На 26 верасня 2026 г. ў зняволенні працягваў знаходзіцца 881 палітычны вязень. Агулам з траўня 2020 года палітычнымі зняволенымі прызнаныя 4 815 чалавек, з якіх 191 чалавек быў прызнаны такім ў перыяд з красавіка па 18 верасня 2026 года.
- З траўня 2020 года тэрміны зняволення 86 палітычных зняволеных былі падоўжаны на падставе артыкула 411 Крымінальнага кодэкса РБ.

Памілаванні, дэпартацыі і рэпрэсіі пасля вызвалення

- Былі памілаваныя і вызваленыя67 зняволеных, асуджаных па палітычна матываваных крымінальных справах. Вызваленні адбыліся ў выніку перамоў паміж Беларуссю і Польшчай, перамоў з ЗША або задавальнення прашэнняў аб памілаванні з умовай «пакаяння».
- Паведамлялася пра факты пераследу былых палітвязняў, у тым ліку праз забароны на выезд, прафілактычны ўлік, прэвентыўны нагляд, абмежаванні, звязаныя з пашпартамі, выклікі на допыты і "размовы" у сілавыя органы, а таксама перашкоды для працаўладкавання праз унясенне ў спісы асоб, звязаных з экстрэмісцкай або тэрарыстычнай дзейнасцю.

Злоўжыванне заканадаўствам па барацьбе з экстрэмізмам і тэрарызмам

- За перыяд з красавіка па 26 верасня 2026 года ў спіс "экстрэмістаў" было ўключана не менш за 412 чалавек, і не менш за 50 чалавек — у спіс "тэрарыстаў". Прынамсі 36 аб'яднанняў былі прызнаныя "экстрэмісцкімі фармаваннямі".

- Еўрапейскі гуманітарны ўніверсітэт і Шведскі міжнародны ліберальны цэнтр былі прызнаныя "экстрэмісцкімі арганізацыямі". Прызнанне ЕГУ "экстрэмісцкай арганізацыяй" ужо прывяло да пераследу, допытаў і пераследу 110 чалавек.
- На канец жніўня 2026 года Рэспубліканскі спіс экстрэмісцкіх матэрыялаў уключаў больш за 11 000 інтэрнет-рэсурсаў і матэрыялаў.

Транснацыянальныя рэпрэсіі

- З красавіка па 17 верасня не менш за 10 чалавек судзілі завочна па палітычна матываваных абвінавачаннях. Адначасова працягвалася канфіскацыя маёмасці беларусаў у выгнанні.
- Згодна з паведамленнямі, сваякі былых палітычных зняволеных таксама падвяргаліся ціску з боку праваахоўных органаў.
- На жнівень, паводле паведамленняў, больш за 5 000 беларусаў былі ў вышуку СНД і Расійскай Федэрацыі.

Крымінальны пераслед ў сувязі з вайной ва Украіне

- З лютага 2025 па жнівень 2026 года па справе "Беларускага гаюна", звязанай з адсочваннем перамяшчэння войскаў і ваеннай тэхнікі ў кантэксце вайны Расіі супраць Украіны, было асуджана не менш за 220 чалавек.

Міжнародная рэакцыя і развіццё механізмаў прыцягнення вінаватых да адказнасці

- У траўні Спецыяльны дакладчык ААН па Беларусі прадставіў свой даклад аб сітуацыі ў краіне Савету ААН па правах чалавека, які апісвае сістэматычнае пагаршэнне сітуацыі з правамі чалавека, у тым ліку палітычныя рэпрэсіі.[1]
- У чэрвені Еўрапейскі парламент прыняў рэзалюцыю па становішчы палітычных вязняў, у якой рашуча асудзіў працяглыя рэпрэсіі ў Беларусі і звярнуў асаблівую ўвагу на справу Аляксандры Пуліновіч, затрыманай у 2024 годзе ва ўзросце 16 гадоў.[2]
- Даклад Генеральнага сакратара ААН Савету па правах чалавека ААН у 2026 годзе адзначае узмацненне транснацыянальных рэпрэсій супраць асоб у выгнанні. Беларусь уваходзіць у лік 32 дзяржаў, згаданых у дакладзе, які таксама вылучае выпадкі пераследу шэрагу асоб, меркавана звязаныя з іх супрацоўніцтвам з ААН.[3]
- У верасні Група незалежных экспертаў ААН па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі ў сваім канферэнцыйным дакуменце пацвердзіла ранейшую выснову аб здзяйсненні злачынстваў супраць чалавецтва і ўстанавіла, што прадстаўнікі сістэмы крымінальнага правасуддзя нясуць адказнасць за сістэматычныя парушэнні правоў чалавека, здзейсненыя з 1 траўня 2020 года.[4]
- Больш за 130 экспертаў ААН, у тым ліку Спецыяльны дакладчык па Беларусі, апублікавалі сумесную заяву аб транснацыянальных рэпрэсіях, заклікаючы дзяржавы забяспечыць абарону і дапамогу тым, хто стаў ахвярай такіх рэпрэсій.[5]

---

[1] UN HRC, Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Belarus, Nils Muižnieks, "Report on the Situation of human rights in Belarus", A/HRC/62/52, 19-May-2026.

[2] European Parliament, "Resolution on the deteriorating situation of political prisoners in Belarus, in particular the case of Aliaksandra Pulinovich", 2026/2766(RSP), 18-Jun-2026.

[3] UN Secretary-General, "Report on cooperation with the United Nations, its representatives and mechanisms in the field of human rights", A/HRC/63/62, 20 August 2026.

[4] UN HRC, "The involvement of Belarusian State institutions in human rights violations in the criminal justice process, Group of Independent Experts on the Situation of Human Rights in Belarus", A/HRC/63/CRP.1, 14-Sep-2026, para. 17.

[5] United Nations, "Joint Statement by United Nations Human Rights Experts on Transnational Repression", 23 September 2026.

B. АСНОЎНЫЯ ВЫНІКІ ПРАЦЫ ПЛАТФОРМЫ IAPB

Стратэгічная мэта 1: Умацаванне доказнай базы Платформы шляхам далейшага пашырэння крыніц доказаў, цэнтралізаванага захоўвання інфармацыі і доказаў, а таксама аналізу злачынстваў па міжнародным праве, здзейсненых у Беларусі ў кантэксце выбараў жніўня 2020 года і іх наступстваў.

Збор доказаў і дакументаванне

- Былі праведзены інтэрв'ю з 64 пацярпелымі/сведкамі (18 жанчын і 46 мужчын).
    - База дадзеных доказаў на гэты момант змяшчае 41 876 дакументаў, звязаных з 2 975 сведкамі.
    - 1 218 сведкаў далі інфармаваную згоду на перадачу інфармацыі органам па прыцягненні да адказнасці ў адпаведнасці з патрабаваннямі Агульнага рэгламента ЕС па абароне дадзеных (GDPR).
- Па стане на верасень 2026 года было падрыхтавана 457 кароткіх рэзюмэ сведчанняў.

Збор дадзеных з адкрытых крыніц (OSINT)

- Калекцыя матэрыялаў з адкрытых крыніц пашырылася да больш чым 2,34 мільёна адзінак інфармацыі з 1 171 крыніцы.
    - 450 000 відэа, 1 130 000 выяваў і 766 000 тэкставых матэрыялаў.
- Дзякуючы выкарыстанню аўтаматычных праграм распазнавання маўлення на аснове відэа з маўленнем, было атрымана 353 403 расшыфроўкі, што дазваляе ажыццяўляць комплексны тэкставы пошук па ўсёй калекцыі.

Лічбавыя доказы

- Атрымана значная колькасць лічбавых доказаў, якія могуць пацвердзіць і дапоўніць раней сабраныя доказы.
- Распрацаваны пратакол, які гарантуе, што доказы адпавядаюць адпаведным патрабаванням дапушчальнасці, у тым ліку праз суправаджальныя інтэрв'ю для дакументавання ўсяго ланцужка захоўвання.

Стратэгічная мэта 2: Пашырэнне спектру доказных і аналітычных прадуктаў, а таксама працэсаў прыцягнення да адказнасці і іншых суб'ектаў, дзейнасці якіх будуць эфектыўна служыць прадукты працы Платформы.

Падтрымка нацыянальных і міжнародных механізмаў прыцягнення да адказнасці

- Платформа аказала падтрымку нацыянальнаму органу паліцыі, які праводзіў расследаванні адносна падазраванага, які пражывае ў межах яго юрысдыкцыі.
- Працягвалася супрацоўніцтва з Групай незалежных экспертаў ААН па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі (ГНЭБ), у тым ліку шляхам прадастаўлення абноўленых матэрыялаў пра ключавыя дзяржаўныя ўстановы, а таксама павышэнні і пераводы дзяржаўных служачых.
- У сваім канферэнцыйным дакуменце ГНЭБ згадала пра праведзеныя кансультацыі і атрыманыя матэрыялы, адзначыўшы, што яна "асабліва ўдзячная Міжнароднай платформе па прыцягненні вінаватых да адказнасці для Беларусі за супрацоўніцтва і падтрымку".
- Спецыяльны дакладчык ААН па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі атрымаў спецыяльна адабраную выбарку матэрыялаў з адкрытых крыніц, прысвечаных правам жанчын і гендарнай роўнасці.
- Працягвае аказвацца прававая і аналітычная падтрымка незалежнаму адвакату.

Доказы датычнасці і падрыхтоўка матэрыялаў для крымінальнага пераследу

- Працягвалася праца над комплексным дакладам, які ўстанаўлівае сувязь паміж меркаванымі злачынцамі і злачынствамі, з мэтай выяўлення асоб у беларускіх дзяржаўных структурах, якія, паводле даступных цяпер доказаў, могуць несці індывідуальную крымінальную адказнасць за злачынствы, здзейсненыя ў Беларусі.

Матэрыялы і публікацыі, якія падтрымліваюць прыцягненне вінаватых да адказнасці

- Даклад "Шляхі забеспячэння адказнасці для Беларусі" быў абноўлены з улікам падзей, якія адбыліся з моманту яго першай публікацыі.
- Дакумент "Пытанні і адказы адносна расследавання сітуацыі ў Літве/Беларусі Пракурорам Міжнароднага крымінальнага суда" быў апублікаваны на ангельскай і беларускай мовах.

Стратэгічная мэта 3: Укараненне падыходу, арыентаванага на пацярпелых, які ўлічвае іх траўмы, ва ўсіх аспектах працы Платформы.

- Платформа IAPB працягвала аказваць пацярпелым дапамогу ў сферы псіхічнага здароўя і псіхасацыяльную падтрымку (MHPSS), ужываючы падыход, арыентаваны на пацярпелых, які ўлічвае іх траўматычны досвед. Дадатковую дапамогу атрымалі 109 пацярпелых(55 жанчын, 52 мужчын і 2 небінарныя асобы). Такім чынам, агульная колькасць людзей, якія атрымалі падтрымку з моманту стварэння Платформы, дасягнула 959.
- Сумесна з беларускімі арганізацыямі — сузаснавальнікамі Платформы — быў праведзены семінар па камунікацыі з пацярпелымі ў кантэксце расследавання Міжнароднага крымінальнага суда (МКС). Семінар быў прысвечаны інфармаванню пацярпелых пра значэнне і абмежаванні расследаванняў МКС, з улікам іх траўматычнага досведу і асаблівай увагай да іх патрэбаў.

Стратэгічная мэта 4: Забяспечыць стварэнне пастаяннай інфраструктуры і ўстойлівасць дзейнасці Платформы.

Падаўжэнне тэрміну дзеяння Платформы IAPB да верасня 2029 года

- Скончаная падрыхтоўка праектнай дакументацыі па працягу дзейнасці Платформы IAPB на тры гады — да верасня 2029 года.
- Была перагледжаная структура кансорцыума з улікам паступовага вываду REDRESS з яго складу дзеля скарачэння эксплуатацыйных выдаткаў і ўмацавання ролі арганізацый "Вясна" і МК у Кіраўнічым камітэце. Прадастаўленне гэтым арганізацыям большасці месцаў у Кіруючым камітэце, які цяпер складаецца з трох членаў, адлюстроўвае паступовую перадачу большай адказнасці і вядучай ролі ў кіраванні Платформай беларускім партнёрам.
- Падрыхтавана палажэнне, якое вызначае мандат і парадак працы Кансультатыўнай рады, скліканай ў яе абноўленым складзе.

Павышэнне патэнцыялу і супрацоўніцтва з партнёрамі

- Праведзены трохдзённы выязны семінар з беларускімі партнёрамі, прысвечаны перагляду стандартных аперацыйных працэдур (САП) Платформы IAPB. У межах семінара праводзіліся практычныя сесіі мадэлявання сітуацый па правядзенню першапачатковых і кароткіх інтэрв'ю, дакументаванні і аналізе нанесенай шкоды, а таксама па аналізе бесчалавечных дзеянняў, звязаных з дэпартацыяй.

Абмен метадалагічнымі матэрыяламі, практычным досведу і вынікамі зробленай працы

- У Польшчы адбылося яшчэ адно паседжанне Рабочай групы па ўніверсальнай юрысдыкцыі, падчас якога абмяркоўваліся практычныя аспекты падрыхтоўкі спраў у межах універсальнай юрысдыкцыі і ўзаемадзеянне з пацярпелымі супольнасцямі.
- Платформа IAPB прадставіла падрабязныя каментары і прапановы Еўраюсту, Сетцы па пытаннях расследавання і крымінальнага пераследу генацыду, злачынстваў супраць чалавецтва і ваенных злачынстваў, а таксама Міжнароднаму крымінальнаму суду, па дакуменце "Кіраўнічыя прынцыпы для арганізацый грамадзянскай супольнасці: дакументаванне міжнародных злачынстваў і парушэнняў правоў чалавека з мэтай крымінальнага пераследу", заснаваныя на практычным досведзе Платформы ў дакументаванні, захаванні і аналізе доказных матэрыялаў.

Адвакацыя, развіццё партнёрскіх сувязяў і міжнароднае супрацоўніцтва

- На Дадатковай сустрэчы АБСЕ па аспектах чалавечага вымярэння па прафілактыцы катаванняў і жорсткага абыходжання, якая адбылася ў Вене, быў прадстаўлены ключавы даклад, які, грунтуючыся на досведзе Платформы IAPB, падкрэсліў важнасць шматбаковага супрацоўніцтва, дакументавання парушэнняў з выкарыстаннем падыходу, арыентаванага на пацярпелых, і механізмаў прыцягнення вінаватых да адказнасці.
- Платформа IAPB прыняла ўдзел у шэрагу мерапрыемстваў, якія прасоўвалі пытанні прыцягнення да адказнасці і развівалі прафесійныя сувязі, а таксама падтрымлівала рэгулярныя кантакты з Групай незалежных экспертаў ААН па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі і Спецыяльным дакладчыкам ААН па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі.

Камунікацыі і сацыяльныя сеткі

- Публікацыі ў сацыяльных сетках LinkedIn і Bluesky забяспечылі 14 684 паказаў і 2 233 узаемадзеянні карыстальнікаў з кантэнтам. Сярэдні ўзровень уцягнутасці склаў 9,42%, што значна перавышае сярэдні ўзровень для некамерцыйных арганізацый (3%).
- Сукупная аўдыторыя акаўнтаў Платформы павялічылася на 118 падпісчыкаў, дасягнуўшы 1 252 чалавек, што адпавядае росту на 9,89%. Пры гэтым удалося дасягнуць значнай аўдыторыі спецыялістаў, якія займаюць кіруючыя пасады і працуюць у некамерцыйным сектары, міжнародных адносінах, арганізацыях грамадзянскай супольнасці і прававых сферах.